

א שטיקל שפת אמת

על הדף

מסכת עירובין - דף ב

בתוס' ד"ה מבוי הקשה מהר"י מאורליני"ש דהו"ל לאשמעינן הכשר מבוי ברישא כו'.¹

ואפשר לומר, דסמכו התנא להא דמסיים סוף שבת (קנז, א), דמודדין וקושרין בשבת לצורך מצוה כו',² א"כ אפשר נמי דרשאי בשבת למעט הקורה, כיון דאינו אלא משום היכרא, מותר שפיר לצורך מצוה [והכא נמי הוי צורך מצוה כדי שלא יבוא לידי מכשול, כמו שכתב המרדכי לקמן פרק הדר (דף סח, א' רמז תקטו) דמהאי טעמא מצוה לערב עירובי חצירות³, וכן פסק בשו"ע (סי' שס"ו סעי' י"ג) ע"ש⁴, והוא הדין במבוי הוי מצוה לעשות לחי או קורה], משא"כ משנה דהכשר מבוי (דף יא, ב) דמיירי נמי בלחי דהוי משום מחיצה אסור בשבת, ואפילו אי לכתחילה בכל גווני אסור מכל מקום כדיעבד כשוראה בשבת שגבחה יותר מכ' יש לומר דשרי למעט הקורה כנ"ל⁵. [כמ"ש המג"א (סי' שכ"ג ס"ק י"ד) ובפמ"ג שם (אשל אברהם ס"ק י"ד) דתיקון שאינו אלא משום חומרא מותר לעשות בשבת⁶, אך זה אינו אלא לפי התוס' (ד"ה סוכה) דהא דפרכין בגמ' מ"ש כו' וגבי מבוי כו' לא פריך אמבוי אלא אסוכה דליתני תקנתא, כמו שכתב במהר"ם משום דהוי לישנא מעליא, עיי"ש⁷, אבל לפי רש"י (ד"ה דתני תקנתא) דפרכין דליתני במבוי פסולה אי אפשר לומר כנ"ל, דכיון דאתי להשמיענו דשרי למעט בשבת ע"כ צריך למיתני ימעט⁸]:

¹ לשון התוס': הקשה מהר"י מאורליני"ש דהוה ליה לאשמעינן הכשר מבוי ברישא שהוא בלחי וקורה [משנה לקמן דף יא] ואם הניח למעלה מעשרים ימעט? ותיירץ דתנא ניהא ליה להתחיל בהאי לישנא כמו שמתחלת מתניתין דסוכה.

² במשנה שם: ופוקקין את המאור, ומוודין את המטלית, ומוודין את המקוה. ומעשה בימי אביו של רבי צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית, שפקקו את המאור בטפח, וקשרו את המקידה בגמי לידע אם יש בגיגית פותח טפח אם לאו. ומדבריהם למדנו, שפוקקין ומוודין וקושרין בשבת. ועי' שם בתוס' בדף קכו ב' ד"ה ומדבריהם המפרש דמשום מצוה שריא.

³ הגמרא שם (דף סז, ב) מספרת על ההוא ינוקא שהיה גר בחצרו של רבה ואביו שהיו צריכים למולו, שנשפכו בשבת המים חמים שהוכנו לו מבעוד יום, שהיו שם דין ודברים בין רבה ואביו, איך להביא מים חמים להתינוק. ומקשה הגמרא שם (דף סח, א) אמר ליה רבה בר רב חנן לאביו: מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף? וכתב המרדכי על זה: משמע מכאן דמצוה לערב וטעמא רבה איכא דלא ליתו לידי איסורא לאפוקי ולעיוולי מבתים לחצרות. ובגליוני הש"ס להגאון ר' יוסף ענגיל, מביא ראי' נפלאה שמצוה לערב מתוספתא במסכתין פרק ב' הל' ח' וז"ל: אמר ר' מאיר לא נמנעו בנות ישראל מלשלח עירוביהן ביד בניהן וביד בנותיהן הקטנים כדי לחנכן במצות.

⁴ וכן כתב הטור והב"י בסי' שצ"ה.

⁵ בספר ישמח יהודה כאן, כתב לפרש בדרך נאות, דלפי זה מיושב היטב מה שעמדו המפרשים [עי' ריטב"א, מרומי השדה], על דברי רש"י ד"ה ימעט, שמפרש: 'ישפיל', ולכאורה קשה למה נקטה רש"י רק הציור של 'ישפיל', הא יש גם הציור להגביה הקרקע. אבל לפי דברי רבינו מתוך שפיר, כיון דנקט ימעט לאשמעינן דגם בשבת אפשר לימעט, ע"כ דוקא להשפיל הקורה מותר, אבל לא להגביה הקרקע. וראוי לציין, שלפי מה שכתב חתן המחבר הגר"מ בהמשך שכל חידושו של השפת אמת לא אתי שפיר לפי רש"י, אי אפשר לפרש כן. עיין לקמן.

⁶ יש לעיין קצת למה נקראת רק 'חומרא' למעט הקורה מכ' אמה, הא הוה דין גמור מדרבנן, שצריכין קורה למטה מכ'.

⁷ כוונתו למה שפירוש המהר"ם שיטת רש"י ותוס' בסוגיא זו"ל: דלפרש"י לישנא דימעט שייך למיתני בכל מילי בין בדאורייתא בין בדרבנן אלא דלשון פסול ניהא ליה למיתני טפי רק שכאן לא שייך למיתני לשון פסול לכך תני לשון ימעט אבל לפי התוס' הוי הסברא איפכא דלשון ימעט ניהא ליה למיתני טפי דהוי לישנא מעליא טפי מלשון פסול כדאשכחן בפסחים שעקם הכתוב כמה אותיות שלא להוציא דבר מגונה מפיו אלא דגבי סוכה א"א ליה למיתני ימעט דהוי משמע חומרא בעלמא ואתי למטעי.

⁸ ובנותן טעם לשבח להביא כאן, מה שכתב הלשון הזהב [ועי' בספר לשון הזהב מהר"ק ר' זאב וואלף אב"ד ליזענסק, תלמיד חבר של הרבי ר' אלימלך זי"ע שכינה ברבנות בליזענסק ביחד עם הרבי ר' אלימלך זי"ע. נפטר בן קי"ג לחייו, ראוי להביא כאן מה שאמר רבינו השפת אמת בהסכמה שכתב גיסו הרה"ק ר' פנחס מנחם מפילץ זי"ע וז"ל: מרן גיסי שליט"א אמר שהספר אשר ביד מוכ"ז אינו צריך הסכמה, כי המחבר נתן הסכמה על הספר הקדוש נועם אלימלך אשר האיר עיני גולה, והמחבר היה רב בעירן] בהדרן בסוף מס' שבת לחבר סוף מס' שבת לתחילת מס' עירובין, שדרך באותו דרך של רבינו, כעין שני נביאים שנתבאו בסנון אחד. וזה לשונו: בדרך אחר נראה לי לפרש הגמרא דאמר סוכה דאורייתא תני פסולה וכו', על פי מה שכתבו התוס' בשבת בשמעתתא דפקק החלון, דהיכא דתיקון הוא מתיר איסור דאורייתא הוי עשיות אהל אף במן הצד ולא בגג ואסור לעשותה בשבת ויום טוב, אבל היכא שאינו מתקן בו איסור דאורייתא שרי לעשותה בשבת ויום טוב. ואם כן יש לומר דלהכי תני ימעט דקא משמע לן דשרי למעט בשבת, ולהכי קאמר במבוי דרבנן דמדאורייתא ג' מחיצות ודאי שרי, לכך תני ימעט, אבל סוכה אף על פי שאינו עושה אהל שכבר הוא אסור למעט ביום טוב, שהוא תיקון דאורייתא. אבל קשה האיר שרי למעט הקורה בשבת, הא אפשר למעט מערב שבת, וכמו שבעי למימר בשאלת נדרים אף דמסיק שם דשרי אף בשהיה לו פנאי בערב שבת משום דשם יש לומר שעדיין לא היה לו פתח או לא נתחרט אתמול או לא נזדקק לו חכם מהשאין כן הכא, אבל בתר דתני סוף שבת מדבריהם למדנו שמודדין בשבת מדידה של מצוה שהוא דין, עיי"ש, משכחת לה שפיר שלא היו יודעין בערב שבת שהוא למעלה מכ' אמה, ונזדמן שמדדו בשבת, והוא למעלה מכ' אמה, שפיר תני ימעט להורות דאף בשבת ימעט. ודו"ק.